

Operativni sistemi

Sistemsko programiranje

Sinhronizacija niti

Katedra za računarstvo
Elektronski fakultet u Nišu

Prof. dr Dragan Stojanović

Prof. dr Aleksandar Stanimirović

Prof. dr Bratislav Predić

Sadržaj

- Semafori
- Sinhronizacija niti
- Mutex
- Uslovne promenljive
- POSIX semafori

Sadržaj

- Semafori
- Sinhronizacija niti
- Mutex
- Uslovne promenljive
- POSIX semafori

Semafori

Pojam

- **Primitiva za sinhronizaciju** koju je predložio Dijkstra 1965 godine.
- Semafor se u suštini ponaša kao **celobrojnu promenljivu**.
- Nad semaforom se mogu izvršiti **samo dve operacije** P i V (WAIT i SIGNAL, DOWN i UP).
- Ove operacije su **nedeljive (atomične)**.
- Sistem garantuje da se ove dve operacije izvršavaju bez prekida odnosno kada započne njihovo izvršavanje nijedna druga instrukcija ih ne može prekinuti.

Semafori

Operacije

S – semaforska promenljiva

$P(S)$: if $S > 0$
then $S = S - 1$
else Blokirati proces na semaforu S

$V(S)$: if Postoji proces koji čeka na semaforu S
then Aktivirati proces iz liste čekanja
else $S = S + 1$

Semafori

Karakteristike

● Tipovi semafora

- ▶ **binarni semafori (mutex)** – mogu uzeti samo vrednosti 0 i 1
- ▶ **semafori opšteg tipa** – mogu uzimati vrednosti iz opsega 0..N gde je N maksimalna vrednost koju semafor može da ima

● Nedostaci semafora

- ▶ **dualizam P i V operacija** – strogo se mora poštovati da svaka P operacija ima svoju V operaciju i obratno
- ▶ **redosled operacija** – pogrešan redosled operacija može da dovede do nepravilnog funkcionisanja aplikacije pa čak i potpunog blokiranja aplikacije

Sadržaj

- Semafori
- Sinhronizacija niti
- Mutex
- Uslovne promenljive
- POSIX semafori

Sinhronizacija niti

Karakteristike

- Komunikacija između različitih niti je relativno jednostavan problem.
- Niti koje pripadaju istom procesu **dele zajednički adresni prostor** pa mogu pristupati **zajedničkim resursima** (promenljivama).
- Niti mogu istovremeno pristupati deljivom resursu **bez konflikata** ukoliko ne menjaju taj resurs.
- Problemi se javljaju kada veći broj niti **istovremeno menja** neki resurs – **problem trke**.
- U tom slučaju stanje resursa zavisi od redosleda izvršavanja niti.
- Greške se veoma teško otkrivaju jer se krajnji rezultat često menja od slučaja do slučaja.
- Neke od metoda za sinhronizaciju niti su:
 - ▶ **Mutex**
 - ▶ **Uslovne promenljive**
 - ▶ **POSIX semafori**

Sadržaj

- Semafori
- Sinhronizacija niti
- **Mutex**
- Uslovne promenljive
- POSIX semafori

Mutex

Pojam

- **Mutex** predstavlja implementaciju binarnog semafora.
- Koristi se za **međusobno isključenje** niti prilikom pristupanja deljivom resursu.
- Međusobno isključenje niti obezbeđuje da se pristupanje deljivom resursu vrši **strogo sekvencijalno**.
- Sve neophodne strukture podataka i funkcije su definisane u zaglavlju **<pthread.h>**
- Mutex se definiše kao promenljiva tipa **pthread_mutex_t**.

Mutex

Kreiranje mutex-a

```
#include <pthread.h>
int pthread_mutex_init ( pthread_mutex_t * mutex, pthread_mutexattr_t * attr );
```

Semantika

- Sistemski poziv koji kreira novi objekat tipa mutex.
- Prvi argument je pokazivač na **promenljivu tipa mutex** koja je **prethodno deklarirana**.
- Drugi argument definiše attribute mutex-a koji se kreira. **NULL vrednost** ovog argumenta obezbeđuje korišćenje **podrazumevanih vrednosti**.

Mutex

Brisanje mutex-a

```
#include <pthread.h>
int pthread_mutex_destroy ( pthread_mutex_t * mutex);
```

Semantika

- Sistemski poziv koji se koristi za brisanje objekta tipa mutex nakon završetka rada sa njim.
- Argument je pokazivač na objekat tipa mutex koji želimo da obrišemo.

Mutex

Zaključavanje mutex-a

```
#include <pthread.h>
int pthread_mutex_lock ( pthread_mutex_t * mutex);
```

Semantika

- Niti koja **zaključa** mutex postaje njegov **vlasnik** i samo ga ona može otključati.
- U jednom trenutku samo **jedna nit** može biti **vlasnik** mutex-a (može zaključati mutex).
- Niti koje pokušaju da preuzmu vlasništvo nad zaključanim mutex-om se **blokiraju** sve dok se mutex **ne otključa**.
- Odključavanjem mutex-a jedna od niti koje čekaju postaje vlasnik tog mutex-a a ostale niti nastavljaju da čekaju.

Mutex

Odključavanje mutex-a

```
#include <pthread.h>
int pthread_mutex_unlock ( pthread_mutex_t * mutex);
```

Semantika

- Niti koja je vlasnik mutex-a može ga **osloboditi** odnosno **otključati**.
- Funkcija vrća grešku ukoliko se pokuša otključavanje mutex-a koji **nije zaključan** ili je mutex **zaključala neka druga nit** (nit koja poziva funkciju nije vlasnik niti)

Mutex

```
#include <stdio.h>
#include <stdlib.h>
#include <pthread.h>
```

Mutex deklarisan kao globalni objekat da bi bio vidljiv svim nitima.

```
pthread_mutex_t lock;
void * prva_nit(void *args);
void * druga_nit(void *args);
```

```
int main()
{
```

Kreiranje mutex-a.

```
    pthread_t t1, t2;
```

```
    pthread_mutex_init(&lock, NULL);
```

```
    pthread_create(&t1, NULL, (void *)&prva_nit, NULL);
    sleep(3);
```

```
    pthread_create(&t2, NULL, (void *)&druga_nit, NULL);
```

```
    pthread_join(t1, NULL);
    pthread_join(t2, NULL);
```

Kreiranje niti.

Čeka se da se niti završe.

```
    pthread_mutex_destroy(&lock);
    return 0;
}
```

Brisanje mutex-a.

```
void * prva_nit(void *args)
```

```
{
```

```
    pthread_mutex_lock(&lock);
```

```
    sleep(20);
```

```
    pthread_mutex_unlock(&lock);
```

```
}
```

Kritična sekcija.

```
void * druga_nit(void *args)
```

```
{
```

```
    pthread_mutex_lock(&lock);
```

```
    printf("Poruka\n");
```

```
    pthread_mutex_unlock(&lock);
```

```
}
```

Kritična sekcija.

Sadržaj

- Semafori
- Sinhronizacija niti
- Mutex
- Uslovne promenljive
- POSIX semafori

Uslovne promenljive

Pojam

- **Uslovna promenljiva** je primitiva koja se koristi za sinhronizaciju niti u sadejstvu sa objektima tipa mutex.
- Uslovna promenljiva omogućava sinhronizaciju niti na osnovu vrednosti nekog zajedničkog resursa (obično programske promenljive).
- Sve neophodne strukture podataka i funkcije su definisane u zaglavlju **<pthread.h>**.
- Uslovna promenljiva se definiše kao promenljiva tipa **pthread_cond_t**.

Uslovne promenljive

Korišćenje uslovnih promenljivih

Prva nit:

1. nit zaključava mutex
2. nit se blokira na uslovnoj promenljivoj i čeka ispunjenje uslova
3. nit otključava mutex

Druga nit:

1. nit zaključava mutex
2. ispunjava se uslov
3. signalizira se blokiranoj niti da je uslov ispunjen
4. nit otključava mutex

Uslovne promenljive

Kreiranje uslovne promenljive

```
#include <pthread.h>
int pthread_cond_init ( pthread_cond_t * condition, pthread_attr_t * attr );
```

Semantika

- Sistemski poziv koji kreira novi objekat tipa uslovna promenljiva.
- Prvi argument je pokazivač na uslovnu promenljivu koja je prethodno deklarirana.
- Drugi argument definiše attribute uslovne promenljive koja se kreira. NULL vrednost ovog argumenta obezbeđuje korišćenje podrazumevanih vrednosti.

Uslovne promenljive

Brisanje uslovne promenljive

```
#include <pthread.h>
int pthread_cond_destroy ( pthread_cond_t * condition );
```

Semantika

- Sistemski poziv koji se koristi za brisanje uslovne promenljive nakon završetka rada sa njom.
- Argument je pokazivač na uslovnu promenljivu koji želimo da obrišemo.

Uslovne promenljive

Blokiranje niti

```
#include <pthread.h>
int pthread_cond_wait ( pthread_cond_t * condition, pthread_mutex_t * mutex );
```

Semantika

- Sistemski poziv **blokira izvršavanje niti** na određenoj uslovnoj promenljivoj.
- Nit se blokira na uslovnoj promenljivoj sve dok neka druga nit ne **signalizira** da je **uslov koji se čeka ispunjen**.
- Funkcija se poziva samo ukoliko je objekat tipa **mutex zaključan**.
- Mutex se automatski otključava tokom čekanja niti.

Uslovne promenljive

Signalizacija uslovne promenljive

```
#include <pthread.h>
int pthread_cond_signal ( pthread_cond_t * condition );
int pthread_cond_broadcast ( pthread_cond_t * condition );
```

Semantika

- Sistemski poziv **signalizira (budi) nit** koja čeka na uslovnoj promenljivoj.
- Funkcija se poziva u **okviru kritične sekcije** odnosno mutex mora biti zaključan.
- Ukoliko **više niti** čeka na istu uslovnu promenljivu onda se koristi **broadcast funkcija**.

Uslovne promenljive

```
#include <stdio.h>
#include <stdlib.h>
#include <pthread.h>

pthread_mutex_t lock;
pthread_cond_t cond;
int x = 0;
void * prva_nit(void *args);
void * druga_nit(void *args);

int main()
{
    pthread_t t1, t2;

    pthread_mutex_init(&lock, NULL);
    pthread_cond_init(&cond, NULL);

    pthread_create(&t1, NULL, (void *)&prva_nit, NULL);
    sleep(3);
    pthread_create(&t2, NULL, (void *)&druga_nit, NULL);

    pthread_join(t1, NULL);
    pthread_join(t2, NULL);
}
```

```
pthread_mutex_destroy(&lock);
pthread_cond_destroy(&cond);
```

```
return 0;
```

```
}
```

```
void * prva_nit(void *args)
```

```
{
```

```
    pthread_mutex_lock(&lock);
```

```
    while(x < 100)
```

```
        pthread_cond_wait(&cond, &lock);
```

```
    pthread_mutex_unlock(&lock);
```

```
}
```

Nit čeka na uslovnoj promenljivoj da uslov bude ispunjen.

```
void * druga_nit(void *args)
```

```
{
```

```
    pthread_mutex_lock(&lock);
```

```
    while (x < 200)
```

```
    {
```

```
        x++;
```

```
        if (x == 100) pthread_cond_signal(&cond);
```

```
    }
```

```
    pthread_mutex_unlock(&lock);
```

```
}
```

Kada se ispuni uslov signalizira se blokiranoj niti koja je čekala taj uslov..

Sadržaj

- Semafori
- Sinhronizacija niti
- Mutex
- Uslovne promenljive
- POSIX semafori

POSIX semafor

Pojam

- POSIX semafori predstavljaju **implementaciju semafora opšteg tipa**.
- Mogu biti binarni i n-arni.
- POSIX semafori su **uopšteniji mehanizam** za sinhronizaciju procesa i niti.
- Koristićemo ih **isključivo za sinhronizaciju niti**.
- POSIX semafori nemaju vlasnika pa ne postoji nikakvo ograničenja u odnosu na to koja nit može koju operaciju da izvrši nad semaforom.
- Sve neophodne funkcije i strukture podataka su definisane u zaglavlju **<semaphore.h>**.
- Semafor se definiše kao promenljiva tipa **sem_t**.

POSIX semafori

Kreiranje semafora

```
#include <semaphore.h>
int sem_init ( sem_t * sem, int pshared, unsigned int value );
```

Semantika

- Sistemski poziv koji kreira novi POSIX semafor.
- Prvi argument je pokazivač na promenljivu tipa POSIX semafor koja je prethodno deklarirana.
- Drugi argument je uvek 0 (zato što POSIX semafore koristimo samo za sinhronizaciju niti)
- Treći argument predstavlja vrednost na koju se kreirani semafor inicijalizuje.

POSIX semafori

Brisanje semafora

```
#include <semaphore.h>
int sem_destroy ( sem_t * sem );
```

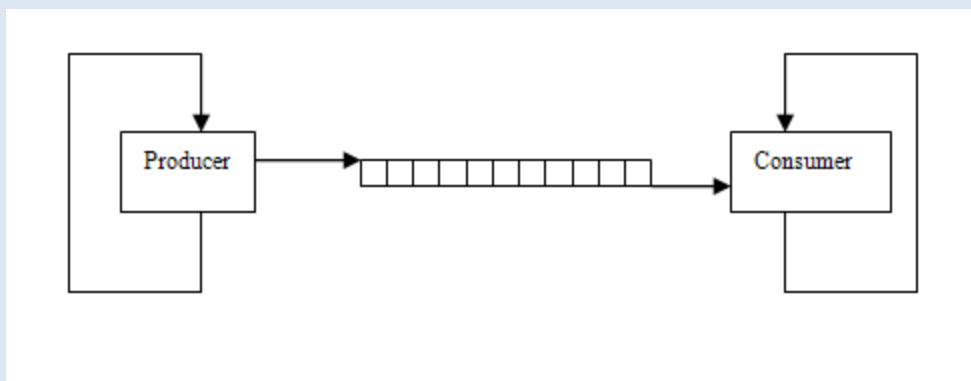
P i V funkcija semafora

```
#include <semaphore.h>
int sem_wait ( sem_t * sem );
int sem_post ( sem_t * sem );
```

POSIX semafori

Proizvođač - potrošač

- Klasičan problem sinhronizacije i međusobnog isključenja.
- Dve niti (ili dva procesa) dele zajednički kružni bafer fiksne veličine. Jedan od njih, proizvođač, smešta podatke u bafer a drugi, potrošač, uzima podatke iz bafera. Proizvođač i potrošač se izvršavaju paralelno (ili kvaziparalelno) i asinhrono.

POSIX semafori

Proizvođač - potrošač

● Problemi koje treba rešiti:

- ▶ **bafer pun** – proizvođač nema slobodnih lokacija u koje bi upisao podatak. Treba ga uspavati sve dok potrošač ne oslobodi bar jednu lokaciju.
- ▶ **bafer prazan** – ne postoji podataka koji potrošač može pročitati. Treba ga uspavati sve dok proizvođač ne proizvede bar jedan podatak.

Rešenje

● Rešenje se bazira na postojanju tri semafora:

- ▶ **full** – koristi se za sinhronizaciju i pamti broj zauzetih pozicija u baferu (inicijalno je 0).
- ▶ **empty** – koristi se za sinhronizaciju i pamti broj slobodnih pozicija u baferu (inicijalno je N)
- ▶ **mutex** – koristi se za međusobno isključenje prilikom pristupanja baferu

POSIX semafori

```
#include <stdio.h>
#include <stdlib.h>
#include <pthread.h>
#include <semaphore.h>
```

```
#define N 100
```

```
void * producer(void * args);
void * consumer(void * args);
int buf[N];
sem_t mutex, empty, full;
```

```
int main()
{
    pthread_t proizvajac, potrosac;

    sem_init(&mutex, 0, 1);
    sem_init(&full, 0, 0);
    sem_init(&empty, 0, N);
```

Kreiranje i inicijalizacija semafora.

```
pthread_create(&proizvodjac, NULL, (void *)&producer,
NULL);
pthread_create(&potrosac, NULL, (void *)&consumer,
NULL);
```

Kreiranje i startovanje niti.

```
pthread_join(proizvodjac, NULL);
pthread_join(potrosac, NULL);
```

Čeka se da se niti završe.

```
sem_destroy(&mutex);
sem_destroy(&full);
sem_destroy(&empty);
```

Brisanje semafora.

```
return 0;
```

```
}
```

POSIX semafori

```
void * producer(void * args)
```

```
{
```

```
    int i;
```

```
    for(i = 0; i < 10000; i++)
```

```
    {
```

```
        //generisanje podataka koji se upisuju u bafer
```

```
        sem_wait(&empty);
```

Sinhronizacija.

```
        sem_wait(&mutex);
```

```
        //upisivanje podataka u bafer
```

```
        sem_post(&mutex);
```

Kritična sekcija.

```
        sem_post(&full);
```

Sinhronizacija.

```
    }
```

```
}
```

```
void * consumer(void * args)
```

```
{
```

```
    int i;
```

```
    for(i = 0; i < 10000; i++)
```

```
    {
```

```
        sem_wait(&full);
```

Sinhronizacija.

```
        sem_wait(&mutex);
```

```
        //očitanje podataka iz bafera
```

```
        sem_post(&mutex);
```

Kritična sekcija.

```
        sem_post(&empty);
```

Sinhronizacija.

```
        //korišćenje podataka
```

```
    }
```

```
}
```